

УДК (316.422.42 +330.59) : 303.71

О.А. Кратт

д. е. н. , завідувач кафедри економіки та маркетингу

Донецький національний технічний університет

І. О. Кірнос

к. держ.упр., доцент кафедри зовнішньоекономічної діяльності підприємств

Донецький національний технічний університет

ІНСТРУМЕНТАРІЙ ОЦІНКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Представлено існуючий інструментарій оцінки та підходи до вимірювання соціально-економічного стану країни. Виділено етапи застосування соціально-економічних індикаторів згідно із критерієм домінування економічного або соціального розвитку. Виявлено, що логіка трансформації систем вимірювання і поява нових індикаторів підпорядковуються цінностям, що домінують у суспільстві.

Ключові слова: індикатори, розвиток, скорегований ВВП, «зелений ВВП», справжні заощадження, сталий розвиток, економіка щастя, задоволеність життям, суб'єктивна оцінка добробуту.

Протягом століть головною умовою результативності експериментів у природничих науках був вибір інструменту вимірювання. Нові відкриття та підтвердження висунутих гіпотез нерозривно пов'язані із методикою оцінки. У соціально-економічній сфері вибору специфічного інструментарію багато років не приділялося належної уваги. Одні держави копіювали шлях інших, запозичуючи стратегії та доктрини розвитку національних економік. Покладаючись на значення агрегованих макроекономічних показників, не враховували відмінності у

статистичних системах. Ускладнення суспільних відносин і глобальні кризи поставили на порядок денний важливість вибору інструментарію наукового пізнання соціально-економічних процесів і явищ, що дозволяє фіксувати негативні сигнали і тенденції на ранніх стадіях. Це привело до пошуку нових систем вимірювання.

За останні двадцять років значно підвищився інтерес міжнародної громадськості до даної проблеми. Так, на Другому всесвітньому форумі ОЕСР «Статистика, знання та політика» (м. Стамбул, 2007 р.) обговорювалися вимірювання та сприяння прогресу суспільства. За підсумками форуму прийнято декларацію, що закликає національні органи статистики, науковців та представників бізнесу співпрацювати із суспільством у пошуку нових підходів, які виходять за межі традиційних економічних індикаторів. У 2008 р. ОЕСР започатковано глобальний проект «Вимірювання прогресу товариств», покликаний сприяти розробці ключових економічних та соціальних індикаторів оцінки розвитку добробуту суспільства. Проблема розглядається і на регіональному рівні. Наприклад, у 2001 р. у Канаді на засіданні національного «круглого столу» прийнято рішення про розробку індикаторів навколишнього середовища та сталого розвитку (ESDI Initiative). У 2003 р. ESDI включено до Системи національних рахунків (далі - СНР) Канади. У Франції у 2008 р. створено Комісію із вимірювання економічної ефективності та соціального прогресу, метою якої є визначення меж ВВП у якості індикатора економічної ефективності та соціального прогресу. Отже, пошук інструментарію оцінки соціально-економічного розвитку держави є актуальним завданням науки на сучасному етапі.

Чимала кількість наукових видань свідчить про інтерес вчених до даного питання. Проблемам вимірювання економічного добробуту присвячено праці В.Нордхауза та Дж. Тобіна [1], Г. Далі та Дж Кобба [2], Л.Озберга та Е.Шарпа [4]. Спроби оцінити справжній прогрес суспільства представлено в роботі К.Коба [3]. Численні індикатори сталого розвитку суспільства надаються у публікаціях Світового банку [7] та авторами М.Мірінгофом [9], Н.Марксом та С.Томсоном [12], Г.Кером [13]. Питання оцінки щастя та суб'єктивного добробуту громадян

висвітлено у роботах Дж.Хелівела, Дж.Сакса та Р.Лейарда [14], Е.Уайта [18], звітах ОЕСР [19]. Аналіз публікацій свідчить про підвищення значущості використання синтетичних показників для вимірювання соціально-економічного розвитку та прогресу розвиненими країнами Європи та Америки. Зміна суспільних цінностей визначає появу нових синтетичних показників. При цьому слід констатувати відсутність універсального показника, що дозволяє з високою вірогідністю вимірювати ступінь соціально-економічного розвитку та прогресу країни. Зміну пропорції між соціальним та економічним аспектами розвитку суспільства також відображено в системах індикаторів та синтетичних показниках. Україна є частиною світової спільноти, однак до цього часу синтетичні показники соціально-економічного розвитку слабо представлені у працях вітчизняних дослідників.

Метою публікації є систематизація синтетичних показників, що становлять інструментарій наукового пізнання соціально-економічних процесів і явищ, із позицій домінування економічного або соціального початків.

За критерієм домінування економічного або соціального аспекту виділено чотири групи показників. Першу групу складають показники, що характеризують стан і тенденції розвитку національної економіки. Складно переоцінити роль статистичних даних в управлінні державою, оскільки система показників характеризує успіх політики, що провадиться. Понад п'ятдесят років економісти вимірювали економічний добробут держав, використовуючи СНР і показник ВВП. У 1939 р. Дж. Кейнс і Р. Стоун почали створювати національну систему обліку для виміру економіки Британії, запропонувавши ВНП. Паралельно С. Кузнець почав розробляти СНР США, запропонувавши для оцінки ефективності та добробуту використовувати показник ВВП. Показники ВВП і ВНП одержали широке розповсюдження при оцінці ринкової економіки, в особливості моніторингу циклічних коливань. Однак за останні півстоліття значно змінилися соціальна структура суспільства і його цінності. У міру ускладнення суспільства, погіршення навколишнього середовища та посилення нерівності у людській свідомості виникло розуміння того, що економічні показники не можуть повною мірою оцінити добробут. Уявлення про те, що збільшення виробництва товарів і послуг є

найкращим шляхом підвищення життєвого рівня та вирішення інших загальнонаціональних завдань, є неоднозначним. Рівень життя людей може бути відносно низьким при формально високому економічному зростанні, не враховуючи погіршення екології та збільшення соціальної нерівності.

Із поступовим усвідомленням обмеженості використання ВВП для вимірювання благополуччя нації, починаючи з 1960 р., здійснюються спроби оцінки економічного розвитку з урахуванням його впливу на соціальну сферу і нанесений природі збиток. Виникає система показників «зеленого ВВП», або «скоригованого ВВП», в якій «коректування» відображає включення економічних, соціальних та екологічних факторів, не враховуваних у традиційному ВВП.

У 1972 р. Б. Нордхауз і Дж. Тобін розширили визначення ВВП, змодельювавши показник «міра економічного добробуту» (Measure of economic well-being - MEW). На думку авторів, споживання більше характеризує добробут, ніж виробництво, а, отже, необхідно у ВВП відображати споживання. При розрахунку MEW до ВВП було додано оцінку вартість вільного часу та окремих неринкових виробництв і відраховано витрати, пов'язані з урбанізацією. Також із ВВП було відняно витрати на оборону і поліцію як такі, що не сприяють добробуту. Усвідомлюючи складність оцінки ступіня зв'язку індивідуального і колективного щастя зі споживанням, автори називали MEW «примітивним» та «експериментальним» інструментом оцінки добробуту [1]. Даний показник став основою «індексу стійкого економічного добробуту» (Index of sustainable well-being - ISEW) та «індикатора справжнього прогресу» (GPI).

Розроблений Г. Далі й Дж. Коббом у 1989 р. індекс ISEW враховував зв'язок економіки, екології та суспільства. Розрахунок ISEW, проведений Дж. Коббом для США, Австрії, Чилі, Німеччини, Італії, Нідерландів, Шотландії, Швеції, Великобританії і Бельгії показав, що починаючи з 1945 р., ISEW мав більш повільний темп зростання, ніж ВВП. У вісімдесятих роках XX ст. темп зростання ISEW був негативним, у той час як ВВП стабільно збільшувався. Автор прийшов висновку, що подальша орієнтація політики стимулювання зростання ВВП негативно позначається на добробуті [2]. Важливість ISEW полягає в тому, що він

привів до розуміння, що збільшення ВВП може не бути головною метою економічної політики.

Розроблений К. Коббом GPI аналогічний показнику ISEW, при цьому включає такі додаткові елементи, як злочинність, розлучення, безробіття, зміни у вільному часі. Перевагами GPI є: доступність розуміння для користувачів; порівнянність із традиційним ВВП; можливість проведення порівнянь країн. До недоліків відносять: суб'єктивний вибір методів і критеріїв; використання оцінок та екстраполяції при розрахунку індексу. Це знижує вірогідність індексу та підвищує його вразливість до політичних інтервенцій. У Європі GPI не використовувався систематично для вимірювання прогресу суспільства. Однак за умови вдосконалення методології вибору показників розрахунку він може бути корисним доповненням до інших систем оцінки соціально-економічного розвитку [3].

На регіональному рівні у 1985 р. канадський Центр вивчення рівня життя (CSLS) представив «індекс економічного добробуту» (Index of economic well-being - IEWB). Авторами його є Л. Озберг і У. Шарп. У даний час індекс розраховується для Канади, США та країн ОЕСР. Він включає елементи: ефективне споживання на душу населення, в тому числі на ринку товарів і послуг; державні послуги; ефективне споживання на душу населення домашніми господарствами; відпочинок і зміни в житті. IEWB представляє комбінацію оцінки поточного добробуту (розрахованого на основі споживання), стійкого заощадження і соціальних показників (зниження нерівності і захисту від соціальних ризиків) [4].

Отже, показники, що характеризують стан і розвиток економіки, з одного боку, дозволили краще вивчити природу економічних процесів, з іншого, прийти до розуміння того, що динаміка виробництва товарів і послуг не повною мірою відображає рівень добробуту. Вони виконали покладене на них завдання та заклали фундамент для побудови більш складних показників.

До другої групи входять синтетичні показники, що характеризують умови життя і розвиток особистості. У 1983 р. під егідою ООН створено Комісію з навколишнього середовища і розвитку. У доповіді Комісії «Наше спільне майбутнє» у 1987 р. поглиблено розуміння взаємозв'язку економіки, соціальної сфери,

культури та навколишнього середовища. В економічній термінологічній словник введено термін «сталий розвиток», що означає розвиток, який задовольняє потреби покоління сьогодення та при цьому не ставить під загрозу задоволення потреб поколінь майбутніх [5]. Сталий розвиток означає цілісний і комплексний підхід до оцінки та управління економічними, соціальними та екологічними чинниками. У ході реалізації концепції створено альтернативні ВВП показники, що охоплюють соціальний розвиток та екологічний стан.

Показник «зелений ВВП» враховує екологічні наслідки економічного зростання, а саме виснаження природних ресурсів і погіршення екології. Він характеризує неринкові вигоди навколишнього середовища. Невисоку достовірність показника обумовлено вартісною оцінкою одержуваних суспільством вигод від використання природних ресурсів. У більшості випадків «зелений ВВП» розраховується на основі вартості використаних природних ресурсів і соціальних витрат від емісії забруднюючих речовин. Китай є єдиною країною, що використовує з 2004 р. показник на офіційному рівні. Значущість показника полягає у привертанні уваги громадськості до питань сталого розвитку та екології. Використання «зеленого ВВП» в Китаї показує можливість впровадження альтернативної системи вимірювання у СНР. На відміну від GPI, «зелений ВВП» не враховує економічні та соціальні показники. Відсутність міжнародних стандартів ускладнює його використання в порівняннях між країнами [6].

Світовим банком розроблено «індикатор сталого розвитку», або «індикатор істинних заощаджень» (Adjusted net savings), що демонструє рівень інвестицій країни в майбутнє споживання. Заснований на концепції «зелених національних рахунків», він вимірює чисті інвестиції у виробничий, природний і людський потенціал і перераховує вартість національних заощаджень з урахуванням амортизації вироблених активів, виснаження природних ресурсів, вартості глобального екологічного забруднення, інвестицій у людський капітал (витрати на освіту розглядаються як інвестиції). «Індикатор істинних заощаджень» не характеризує національний дохід, але є значущим для створення національних запасів капіталу, що визначають потенціал довгострокового зростання. Цей

орієнтований на майбутнє показник відображає чисті заощадження у відсотках від ВВП. Тривалі негативні значення індикатора сигналізують про нестійкий розвиток держави, що може мати негативні наслідки для добробуту та розвитку в майбутньому [7].

Перевагою індикатора «справжніх заощаджень» є його ілюстративність, тому що негативне або позитивне значення наочно інформує про економічний, соціальний та екологічний розвиток. Його можна використовувати як політичний інструмент, що сигналізує державам із великими запасами природних ресурсів про необхідність інвестування в інші види капіталу для забезпечення сталого розвитку. Недоліком індикатора є відсутність або недоступність даних для розрахунку. Інвестиції в людський капітал враховуються в індикаторі, але при цьому не беруться до уваги втрати людського капіталу внаслідок смерті або застарівання знань. Також не враховується ефективність інвестицій, а тільки їх обсяг. Індикатор може бути використаний для оцінки соціального, економічного та екологічного прогресу на рівні країни. Однак його варто використовувати спільно зі структурними індикаторами або показниками сталого розвитку, бо єдиний синтетичний показник може маскувати окремі тенденції.

Більш чіткий прояв контурів постіндустріального суспільства обумовив важливість знання в якості основної умови соціально-економічного розвитку. Будучи носієм і творцем знання, індивідуум стає більш важливим елементом успіху, ніж капітал і матеріально-технічні цінності. У цьому зв'язку набула значного поширення концепція людського розвитку. Починаючи з 1990 р., Програма розвитку ООН щорічно публікує «Звіт із людського розвитку», який містить «індекс людського розвитку» (Human Development Index - HDI). Привабливість і популярність даної ідеї була настільки високою, що з 1994 р. багато країн, а сьогодні вже понад сто, включаючи Україну, щорічно публікують національні доповіді про людський розвиток. Ця концепція стала основою стратегій та програм соціально-економічного розвитку багатьох країн [8].

HDI використовується для порівняння основних характеристик людського потенціалу країн: рівня життя, грамотності, освіченості та довголіття. Методику

розрахунку HDI було розширено у сфері розвитку та добробуту з метою демонстрації розбіжностей у соціальних трендах і зростанні ВВП. Перевагою HDI є врахування економічної складової, оскільки він включає ВВП та інші показники. Недоліком індексу є відсутність у ньому екологічної складової. HDI піддається критиці за ігнорування політичних і суспільних проблем (прав людини, політичних свобод). Незважаючи на недоліки, HDI не може бути заміненим іншими вимірами сталого розвитку.

У 1987 р. М. Мірінгоф розробив «індекс соціального здоров'я» (Index of social health - ISH), який є основним продуктом Інституту інновацій соціальної політики (США). Із 1987 р. він щорічно розраховується для США. Призначення ISH - моніторинг соціального благополуччя американського суспільства. Подібно до GPI та ВВП, індекс є комплексним. ISH розраховується на основі шістнадцяти соціальних показників і оцінює соціальні проблеми, що впливають на американців на кожному етапі життя, а також проблеми, що зачіпають людей усіх віків. Таким чином, він прагне забезпечити повне уявлення про соціальне здоров'я нації [9].

Аналогічні підходи було застосовано і в інших країнах. Наприклад, у Канаді з 1998 р. розраховується «індекс особистої безпеки» (Personal Security Index - PSI) [10]. Із 2002 р. у Франції - «барометр нерівності і бідності» (Baromètre des inégalités et de la pauvreté - VIP 40) [11].

Організацією нової економіки (New Economics Foundation) у Великобританії в 2006 р. розроблено «індекс щасливої планети» (Happy Planet Index - HPI), заснований на об'єктивних показниках «тривалість життя» й «екологічний вплив людини на природу» та на суб'єктивному показнику «задоволеність життям». HPI демонструє екологічну ефективність досягнення добробуту. Розрахунок тривалості життя ґрунтується на даних «Звіту про людський розвиток» ООН. Задоволеність життям визначається на основі даних глобального опитування Gallup World Poll, проведеного у 150 країнах. Чим більше значення індексу, тим менше ресурсів витрачає країна для благополучного життя громадян. HPI не показує міру абсолютного щастя людей, а ілюструє ефективність використання країною природних ресурсів для того, щоб громадяни відчували себе щасливими. До

достойнств індексу відносять вихід його за межі ВВП та врахування багатьох інших чинників, що формують добробут. Методика розрахунку індексу проста і доступна широкій аудиторії. Недоліками НРІ є суб'єктивність одного з елементів і те, що він відображає не всі аспекти життя. Наприклад, країни з високим рейтингом можуть мати проблеми із захистом прав людини. Тому рекомендується використовувати НРІ як доповнення до показників економічної ефективності та екологічного навантаження [12].

У 2006 р. Фондом сталого суспільства (Нідерланди) розроблено «індекс стійкості суспільства» (Sustainable Society Index - SSI). Його розраховують для 151 країни та оновлюють кожні два роки. Індекс характеризує рівень стійкості, а також елементи, необхідні для досягнення повної стійкості. SSI відображає, якою мірою людина може: здоровим способом розвиватися та отримувати належну освіту; жити в чистому довкіллі; жити у добре збалансованому і безпечному суспільстві; відповідально використовувати невідновлювані ресурси, залишивши частину майбутнім поколінням; сприяє стійкому світу. SSI заснований на 24 показниках, що охоплюють сфери людського розвитку, екологічного та економічного благополуччя. Показники людського розвитку включають три рівні: основні потреби (достатність їжі та води і санітарні умови); особистий розвиток (здорове життя, можливості освіти, рівність статей); збалансоване суспільство (ефективне управління, розподіл доходів, зростання населення). Екологічне благополуччя оцінюється за трьома напрямками: здорове зовнішнє середовище (якість повітря для людей, якість повітря для природи, якість води у водоймах); клімат та енергія (джерела відновлювальної енергії, викиди парникового газу, споживання енергії); природні ресурси (поновлювані водні ресурси, площа лісів, біорізноманіття). Економічне благополуччя розглядається у двох аспектах: підготовка до майбутнього (матеріальне споживання, органічне землеробство, істинні заощадження) й економіка (ВВП, державний борг, зайнятість) [13].

Отже, синтетичні показники, складові другої групи, характеризують багато аспектів розвитку соціуму та особистості. У них соціальний початок превалює над економічним, але при цьому базисом соціального є економічний розвиток.

Третя група - синтетичні показники, що характеризують ставлення особистості до умов життя та добробуту. Серед соціальних індикаторів зростає популярність показників якості життя і щастя. Якщо якість життя оцінюється об'єктивними показниками, то задоволеність життям і щастя є суб'єктивними оцінками добробуту і розраховуються на основі опитування респондентів. Із кінця ХХ ст. набирає популярності новий напрям в економіці - економіка щастя, адепти якого вважають щастя не соціальним, а економічним індикатором. Основною ідеєю напрямку є кількісний вимір позитивних і негативних емоцій, добробуту, якості життя, задоволеності ним і суміжних понять. Економіка щастя є міждисциплінарною галуззю, яка представляє синтез економіки, психології та соціології.

Доказом важливості таких суб'єктивних показників, як щастя і задоволеність громадян життям, для державної політики є інтерес до них з боку ООН та урядів Великобританії, Канади і Франції. Так, у квітні 2012 р. ООН провела конференцію, метою якої стало обговорення причин значних розбіжностей країн за рівнем щастя. На конференції обговорювалося питання про доцільність вивчення рівня щастя в доповнення до інших, більш стандартних економічних показників. Під егідою ООН у 2012 р. випущено перший номер Світового звіту зі щастя (World Happiness Report), опублікованого Інститутом Землі Колумбійського університету. У Звіті відзначається підвищення світового попиту на щастя і відсутність нещастя як критерій оцінки політики уряду. У Звіті оцінюється стан щастя в сучасному світі і показується, як наука про щастя пояснює особисті та національні відмінності у його розумінні [14].

Великобританія стала першою країною, в якій задоволеність життям і щастя громадян вимірюється офіційно. У 2010 р. Офісу національної статистики доручено розробити показники офіційного моніторингу задоволеності людей. Щорічне фінансування проекту становить 2 млн £. У 2011 р. Огляд домогосподарств включив до опитування 200 тис. респондентів чотири додаткових запитання щодо щастя та задоволеності життям. У 2012 р. буде складено індекс щастя, показники якого планується враховувати в державній політиці [15].

Дана сфера досліджень висвітлюється в «Журналі досліджень із щастя»

(«Journal of Happiness Studies»), що випускається видавництвом Springer із 2000 р. [16]. Це міждисциплінарне наукове періодичне видання, присвячене розумінню суб'єктивного добробуту. Із 1974 р. Springer видає міжнародний міждисциплінарний журнал «Дослідження соціальних індикаторів» («Social Indicators Research»), що висвітлює методи вимірювання якості життя [17].

Суб'єктивним інструментом оцінки щастя є «індекс задоволеності життям» (Life Satisfaction Index - LSI), розрахований соціальним психологом-аналітиком Лечестерського університету (Великобританія) Е. Уайтом у 2006 р. На основі аналізу ста світових опитувань, проведених різними міжнародними організаціями, в яких брало участь 80 тис. респондентів, Е. Уайт склав першу в світі карту щастя [18].

У рамках Програми кращого життя ОЕСР розроблено «індекс кращого життя ОЕСР» (OECD Better Life Index). Індекс охоплює 34 держави ОЕСР, а також Бразилію та Росію. У перспективі планується провести оцінку для Китаю, Індії, Індонезії та Південної Африки. У 2011 р. ОЕСР було випущено щорічний звіт «Як життя? Вимірюючи добробут» («How's life? Measuring well-being»). У ньому розглядаються найбільш важливі аспекти: доходи, робота, житло, здоров'я, баланс життя і роботи, освіта, соціальні зв'язки, громадянське суспільство і державне управління, навколишнє середовище, особиста безпека і суб'єктивне благополуччя. Звіт містить картину суспільного прогресу, затребувану громадянами і політиками [19].

Отже, зростання популярності суб'єктивних оцінок добробуту в політичних рішеннях пояснюється трансформаціями в парадигмі державного управління: перехід від об'єкт-суб'єктного управління до суб'єкт-суб'єктного. Даний феномен пов'язаний із усвідомленням ролі людини в економіці, розвитком інформаційного суспільства та посиленням впливу громадянського суспільства в державній політиці та суспільних процесах. Таким чином, домінуючі в суспільстві цінності відображаються в індикаторах і системах виміру.

Четверта група - синтетичні показники, які доповнюють ВВП за допомогою обліку соціальної та екологічної інформації. До таких належить система індикаторів сталого розвитку, а також індекси якості життя. Євростатом розроблено систему

«індикаторів сталого розвитку» (Sustainable development Indicators - SDI), до якої віднесено понад 150 показників, згрупованих у три рівні. Перший рівень включає ВВП і десять ключових сфер життя: економічний розвиток, бідність і соціальне відторгнення, старіння, здоров'я, зміна клімату та енергія, виробництво і споживання, управління природними ресурсами, транспорт, ефективне державне управління і глобальне партнерство. Перший рівень має використовувати широка громадськість та держслужбовці високого рангу для початкового аналізу політики. Індикатори другого рівня оцінюють ключові сфери політики і застосовуються для більш детального моніторингу прогресу в досягненні поставлених цілей. Індикатори третього рівня призначені для більш вузької аудиторії (вчених) з метою виявлення трендів та існуючих взаємозв'язків. Перевагами SDI є її всеосяжний характер, структурованість, зрозумілість і наявність великої кількості ілюстраційного матеріалу. На відміну від GPI та HDI індикатори сталого розвитку не агреговані в синтетичний показник, що ускладнює розуміння загальної картини за наявності 150 показників.

До показників якості життя відносяться індекси якості життя, що розраховуються щорічним виданням International Living та журналом The Economist. Індекс якості життя обчислюється International Living для 194 країн і ґрунтується на об'єктивних оцінках. Для його розрахунку потрібно 9 категорій: вартість життя, культура і дозвілля, економіка, навколишнє середовище, свобода, здоров'я, інфраструктура, безпека і ризик, а також клімат. Аналогічний індекс The Economist застосовується для 111 країн. Він заснований на унікальному методі, що поєднує результати суб'єктивних опитувань задоволеності життям та об'єктивні чинники, що впливають на якість життя в країнах.

У табл. 1 представлено індикатори соціально-економічного розвитку та прогресу країн.

Таблиця 1

Індикатори соціально-економічного розвитку та прогресу країн

Показник скорегованого ВВП	Індикатор, що заміщує ВВП	Індикатор суб'єктивної оцінки добробуту	Індикатор, що доповнює ВВП за рахунок додавання соціальних та екологічних компонентів
Міра економічного добробуту (MEW)	Індекс людського розвитку ООН (HDI)	Індекс задоволеності життям (Life Satisfaction Index)	Індикатори сталого розвитку (SDI)
Індекс сталого економічного добробуту (ISEW)	Індекс соціального здоров'я (Index of social Health ISH)	Індекс кращого життя ОЕСР (OECD Better Life Index)	Індекси політичної та громадянської свободи. Індекс якості життя (International Living)
Індикатор справжнього прогресу (GPI)	«Барометр нерівності та бідності» (BIP 40)	«Щасливий ВВП»	
«Зелений ВВП» (Green GDP)	Індекс сталості суспільства (SSI)	Індекс якості життя «The Economist»	
Справжні заощадження (Світовий банк)	«Індекс щасливої планети» (HPI) Індекс економічного добробуту (IEWB)		

Класифікувати індикатори досить складно, оскільки багато з них набувають елементів суб'єктивних оцінок і опитувань. Так, «індекс щасливої планети» містить один суб'єктивний показник із трьох, отже, його може бути віднесено як до тих індикаторів, що заміщують ВВП, так і до показників суб'єктивної оцінки добробуту.

Висновки. Викладене дозволило зробити такі висновки. По-перше, ідеального індикатора соціально-економічного розвитку не існує. Перевагою синтетичних агрегованих показників є їхня зрозумілість, але при цьому вони відображають не всі аспекти аналізованих явищ. Для прийняття рішень у політиці доцільно використовувати синтетичні показники в комплексі із системами індикаторів. По-друге, логіка розвитку систем вимірювання і поява нових індикаторів підпорядковується цінностям, що домінують у суспільстві. ВВП мав силу у часи Великої депресії і застосовувався в антициклічній політиці. Глобальне погіршення екології зробило актуальним поняття «сталого розвитку» та обмовило появу відповідних індикаторів. Перехід до економіки знань привів до усвідомлення

важливості ролі людини в соціально-економічному розвитку, у зв'язку з чим концепція людського розвитку отримала широку популярність. По-третє, поряд з об'єктивними показниками вимірювання з'являються суб'єктивні оцінки, зокрема, індикатори щастя і задоволеності життям. Даний феномен можна пояснити зміною парадигми в державному управлінні та переходом від об'єкт-суб'єктного до суб'єкт-суб'єктного типів управління. По-четверте, Україні доцільно розробляти свою систему індикаторів, що об'єктивно відображають стан людського розвитку, екології та добробуту громадян.

Список літератури

1. Nordhaus W. Is Growth Obsolete/ William Nordhaus, James Tobin// The Measurement of Economic and Social Performance. - National Bureau of Economic Research, 1973. - p.
2. Daly H. For the common good: Redirecting the economy toward community, the environment, and a sustainable future/Herman Daly, John B. Cobb, Clifford Cobb . - Boston: Beacon Press, 1989. - 482 p.
3. Cobb C. The Genuine Progress Indicator: Summary of Data and Methodology/ Clifford Cobb, T. Halstead - Redefining Progress, 1995. - 50 p.
4. Osberg L. The Measurement of Economic Well-being/ Lars Osberg, Andrew Sharp// Approaches to Economic Well-being. - Vol. 26. - Research Studies of the MacDonald Commission. - Toronto: University of Toronto Press, 1985. - 39 p.
5. Наше общее будущее : - доклад Международн. комиссии по окружающей среде и развитию (МКОСР) - М.: Прогресс, 1989. - 371 с.
6. China's green national accounting study report 2004. - State Environmental Protection Administration of China (SEPA), the National Bureau of Statistics of China (NBS), 2006. - 136 с.
7. World Development Indicators. - Washington DC: World Bank, 2007. - 375 p.
8. Human Development Report 2011. Sustainability and Equity: A Better Future for All. - United Nations Development Programme. - Palgrave Macmillan: New York, 2011. - 185 p.
9. Miringoff M. America's Social Health: The Nation's Need to Know/ Marc Miringoff , Marque-Luisa Miringoff. - Challenge, 1995. - P. 19-24.
10. Personal Security Index (PSI). Proposed Model. - Ottawa: Centre for International Statistics at the Canadian Council on Social Development, 1998. - 23 p.
11. Baromètre des inégalités et de la pauvreté [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <<http://www.bip40.org/>>.
12. Marks N. The Happy Planet Index. An index of human well-being and environmental impact / Nic Marks, Saamah Abdalah, Sam Thomson. - London: New economics foundation, 2006. - 59 p.
13. Ker G. Sustainable Society Index 2010/ Geurt van de Ker, Arthur Manuel. - Uitgeverij de vijf: Sustainable Society Foundation, 2010. - 128 p.
14. World Happiness report / John Helliwell, Richard Layard, Jeffrey Sachs. - United Nations, Earth Institute, 2012. - 158 p.
15. Dolan P . Comparing measures of subjective well-being and views about the role they should play in policy. - London: Office for National Statistics, 2011. - 28 p.
16. Journal of Happiness Studies. An Interdisciplinary Forum on Subjective Well-Being. - Vol. 13. - № 4. - Springer Science and Business Media B.V., 2012. - 180 p.

17. Social Indicators Research // An International and Interdisciplinary Journal for Quality-of-Life Measurement. – Vol. 108. - № 3. - Springer Science and Business Media B.V., 2012. - 199 p.

18. University of Leicester Psychologist Produces The First-ever 'World Map Of Happiness'. - Science Daily. - 14 November , 2006 [Электронный ресурс]. - Доступно з: <<http://www.sciencedaily.com/releases/2006/11/061113093726.htm>>.

19. How's Life?: Measuring Well-being. - Paris: Organization for Economic Cooperation and Development , 2011. - 285 p.